

Allemaal terug in het tsarenrijk, dat is wat Poetin wil

Posted on 26 februari 2022 by Syp Wynia

Op 22 oktober 1996 begaf de Amerikaanse president Bill Clinton zich van het Fisher Theater in het centrum van de autostad Detroit naar het Polish Village Cafe in die stad, om daar met gehakt gevulde koolrolletjes, Poolse ravioli en zuurkool tot zich te nemen. Het was de bekroning van een historische dag.

Het waren de laatste weken voor de presidentsverkiezingen van 1996. En precies daar, in het Fisher Theater voor een deels uit Polen en andere uit Centraal- en Oost-Europa afkomstige Amerikanen, had Clinton een zorgvuldig voorbereide rede gehouden, met in feite maar één onderwerp: de uitbreiding van de NAVO met een eerste groep van Centraal- en Oost-Europese landen, te weten Polen, Hongarije en Tsjechië. En wel voor de eeuwwisseling, in 1999.

Clinton zou woord houden. In Europa was er best wel wat aarzeling, maar hij kreeg de NAVO-bondgenoten mee en in 1999 werden Polen, Hongarije en de Tsjechische republiek lid van de NAVO, de door Amerika geleide Atlantische verdragsassociatie. Eerder waren ze nog lid geweest van het door de Sovjet Unie geleide Warschau

Pact, dat in 1991 was ontbonden.

Verdubbeling van de NAVO

Het zou niet bij die NAVO-uitbreiding blijven. Toen Clinton zijn toespraak in het Fisher Theater hield, had de NAVO nog maar 16 leden, twee in Noord-Amerika en de rest in Europa (inclusief Turkije). Nu, in 2022, heeft de NAVO 30 leden.

Nadat in 1990 al de DDR (Oost-Duitsland) onderdeel was geworden van het NAVO-territorium, volgden in 1999 dus de eerste drie van Clinton en onder president George Bush jr. volgden in 2004 de Baltische staten, Bulgarije, Roemenië, Slovenië en Slowakije. In volgende jaren kwamen daar nog de Balkanlanden Albanië, Kroatië, Montenegro en Noord-Macedonië bij.

Als het aan president George Bush jr. had gelegen, was het daar niet bij gebleven. Bush had in 2008 bij een NAVO-top in de Roemeense hoofdstad Boekarest ook Oekraïne en Georgië kandidaat-lid van de NAVO willen maken. Bush werd daar van harte gesteund door de Poolse president Lech Kaczynski. Maar Bush' voorstel werd op de lange baan geschoven vanwege weerstand van (vooral) de Duitse bondskanselier Angela Merkel, de Franse president Nicholas Sarkozy en (enigszins van) de Britse premier Gordon Brown. Vooral Merkel was stevig onder druk gezet door de Russische president Wladimir Poetin.

'Vredesoperatie' in Georgië

Voor het Kaukasus-land Georgië had de openlijke wens om lid te worden van de NAVO dramatische gevolgen. In de zomer van 2008, had Poetin nauwelijks een voorwendsel nodig om de voormalige Sovjetrepubliek Georgië binnen te vallen ('een vredesoperatie') en twee dissidente districten, Abchazië en Zuid-Ossetië, als Russisch protectoraat 'zelfstandig' te verklaren.

Die inval, de gedeeltelijke verovering en de feitelijke onder-curatele stelling van Georgië vormde de opmaat naar de grote geopolitieke operatie die Wladimir Poetin zich ten doel heeft gesteld, te weten het herstel van het grote, machtige en gerespecteerde Rusland, de gevreesde kernmacht uit de tijd van de Sovjet-Unie en het herstel van de geografische omvang van het imperium dat de tsaren in de voorgaande eeuwen opbouwden: van de Oostzee tot de Stille Oceaan, van de Noordelijke IJszee tot de Zwarte Zee.

Poetin heeft er sinds zijn eerste aantreden als leider van Rusland in 1999 nooit enig misverstand over laten bestaan dat hij de ondergang van de Sovjet-Unie als het grootste drama van de 20ste eeuw beschouwde. Maar gaandeweg is de wrok die hij over die nationale vernedering voelde evenals het wantrouwen jegens het Westen – mede gevoed door de oostwaartse uitbreidingen van de NAVO en de Europese Unie – steeds zichtbaarder geworden als een poging tot rehabilitatie van de macht van de Sovjets en de terugkeer van het tsarenimperium. Waarbij de wrok bleef.

Zoals Poetin zich vernederd en verraden heeft gevoeld, zo vernedert hij nu graag: westerse leiders niet in de laatste plaats. Dat hij een doodsbang Angela Merkel in 2007 blootstelde aan zijn grote zwarte labrador past in dat beeld. Maar ook het met grootscheepse militaire inzet (vanaf 2015) weer in het zadel helpen van de door het Westen als ultieme vijand afgeschilderde Syrische president Bashar al-Assad past ook in die zin in de missie van Poetin.

Poetins rede: de schuld van Lenin

Over de actuele stand van wat Poetin kwijt wil over zijn visie op Rusland in de wereld bracht hij zowel de Russen als de Oekraïners uitvoerig op de hoogte tijdens een verbeterde redevoering van meer dan een uur op de avond van maandag 21 februari. Meest opvallend was zijn historische alibi.

Waar Poetin eerder de ondergang van de Sovjet-Unie als de grootste ramp van de 20ste eeuw betitelde, kregen nu de communistische leiders van diezelfde Sovjet-Unie met terugwerkende kracht de schuld van het nadien uiteenvallen van het Russische rijk zoals de tsaren dat in 1917 voor hen achterlieten.

Het opdelen van het tsarenrijk in ogenschijnlijk tamelijk zelfstandige republieken had naar Poetins idee de weg gebaad voor 'nationalisten' die de eenheid van het grote rijk hadden ondermijnd, met als gevolg dat na 1991 die republieken hun eigen weg gingen (of dat althans, zij het in wisselende mate, trachtten te doen).

'Oekraïne is geen land'

Poetin ontkende de historische grond voor een zelfstandige natiestaat Oekraïne, want Oekraïne is – in zijn ogen – een kunstmatige entiteit die door de bolsjewieken Lenin en Stalin en vervolgens door Chroesjtsjov van rechten en territorium is voorzien, waardoor deze republiek zich los heeft gemaakt van het broederland

Rusland. Maar 'Oekraïne is voor ons niet zomaar een aangrenzend land,' aldus Poetin. 'Het is een integraal onderdeel van onze eigen geschiedenis, cultuur en spirituele ruimte.'

Het mag nu duidelijk zijn, dat Poetin bereid is letterlijk alle middelen in te zetten om Oekraïne terug te halen in zijn tsarenrijk. Het gaat niet meer alleen om de Krim, de toegang tot de Zwarte Zee of de meest Russisch gezinde districten. Het gaat niet alleen om het weer onder Russische invloed brengen van Oekraïne, het gaat om *Heim ins Reich* – zoals Hitler vanaf 1935 gebieden buiten het toenmalige Duitsland annexeerde.

Vanaf 2007: de antiwesterse Poetin

Voor wie het patroon volgde sinds Poetin begin 2007 in een redevoering in München het Westen aanviel kan het niet eens een echte verrassing zijn. De eerste jaren van zijn leiderschap (1999-2007) gebruikte Poetin vooral om zijn eigen positie op te bouwen – onder meer door het opstandige Tsjetsjenië ruw neer te slaan en dwarse oligarchen uit te schakelen – en Rusland bestuurlijk en economisch op de been te brengen na wat hij zag als de treurige jaren van Gorbatsjov en de chaosjaren van Jeltsin.

Vanaf 2008 is Poetin de energienetwerken naar West-Europa en elders gaan uitbouwen, waarmee hij zijn machtspositie in dubbel opzicht versterkte. Ondertussen nam de greep op de voormalige Sovjetrepublieken toe. Ze werden in samenwerkingsverbanden op politiek, economisch en militair gebied gedrukt, alsof de Comecon en het Warschaupact nooit waren opgeheven.

Ingrijpen langs de rand van het land

Steeds als het gezag in de voormalige Sovjetrepublieken het even moeilijk had, greep Poetin in om de leiding op afstand over te nemen. Het gebeurde de laatste anderhalf jaar nog in Wit-Rusland, waar de corrupte autocraat Loekasjenko met een ernstige opstand te maken kreeg, door Poetin werd gered en nu als een Moskou-puppet in het zadel blijft. Wit-Rusland fungeerde als het bruggenhoofd om Kiev in te nemen.

Denk trouwens ook aan Kazachstan, waar het eind vorig jaar voor het eerst sinds de onafhankelijkheid in 1991 op grote schaal onrustig werd, er Russische

‘vredestroepen’ – daar zijn ze weer – op het toneel verschenen en de machthebbers meer dan ooit aan een lijntje met Moskou hangen.

Poetin heeft een heel arsenaal aan redenen voor de inval in Oekraïne bij de hand. Hij lijkt er nu dus op uit te zijn om Oekraïne weer tot onderdeel van de Russische federatie, dan wel anderszins tot een vazalstaat van Rusland te maken. Evenals met Wit-Rusland zal het voor Oekraïne duidelijk moeten zijn dat geflirt met het Westen voorbij is.

Betekent dat de terugkeer van de Koude Oorlog, waarin het vrije Westen tegenover het communistische Rusland stond in een zwaarbewapende vrede, waarbij de blokken elkaars invloedssferen ongemoeid lieten? Het heeft er alle schijn van.

Poetins Rusland trekt de lijnen over de landkaart. Alles wat tot de Sovjet-Unie behoorde, overal waar Russisch gesproken wordt, overal waar in Russisch-orthodoxe kerken wordt gepreekt, moet men zich zorgen maken – in het geval van de Baltische staten misschien niet in de zin van een bezetting, maar wel in de zin van permanente druk. Op de Kaukasus en in Centraal-Azië en in Moldavië kan geen politicus het idee hebben zijn vrije gang te kunnen gaan. Iedereen wordt zetbaas van Moskou.

Tegen de Amerikaanse raketten

Poetin verzette zich begin deze eeuw met hand en tand tegen de plaatsing van Amerikaanse raketinstallaties in Oost-Europa, waarvan door de Verenigde Staten werd beweerd dat die tegen raketten uit Iran waren gericht. Dat was ongeloofwaardig – van Amerikaanse zijde vooral.

Poetin is niet bang voor de NAVO zolang de NAVO niet tegen Rusland gaat vechten en dat doet de NAVO niet zolang er geen NAVO-land door Rusland wordt aangevallen (wat er dan wel gebeurt valt trouwens ook nog te bezien). Poetin is wel bang voor militaire installaties op grondgebied van NAVO-landen aan de Russische grens die Rusland zouden kunnen bedreigen.

Niet bang voor de NAVO, wel voor democratie

Er is ook de theorie dat Poetin niet zozeer bang is voor de NAVO, als wel voor westerse democratie, rechten, vrijheden. Als die westerse waarden op het

territorium van het voormalige tsarenrijk her en der succesvol ingang zouden vinden zou zo'n tendens de positie van Poetin en zijn clan in gevaar kunnen brengen. Vandaar de ingreep in Georgië, vandaar de ingreep (in fases) in Oekraïne.

Het is best aannemelijk, dat deze overweging een serieuze rol speelt in het brute optreden van Rusland in Oekraïne. We kunnen niet in zijn hoofd kijken. Maar alles wat Poetin in zijn rede van 21 februari zei – waar of niet waar, dat doet er niet toe – lijkt allemaal op zijn minst in zekere mate een rol te spelen. En dan zou hij niet zozeer bang zijn voor westerse invloed, maar daar wel met afschuw afstand van nemen.

Poetin past in dat opzicht in een eeuwenlange tendens van Russische voorlieden die dan weer naar het Westen tenderen – en er soms elementen van overnemen – om zich er vervolgens weer tegen te verzetten en zich beroepen op superieure Russische nationalistische, conservatieve, religieuze en autoritaire waarden.

Laten de Russen hem vallen?

Poetin heeft natuurlijk wel reden om zich zorgen te maken over zijn machtspositie in eigen land. Hij acht het nodig om met verkiezingsfraude, censuur en rechtspraak die kromspraak is aan de macht te blijven. Maar tegelijkertijd zijn ook heel wat Russen hem nog steeds dankbaar dat hij ze uit de armoede, de chaos en de vernedering van de dagen van Gorbatsjov en Jeltsin heeft geleid.

Uit wat ik van ooggetuigen hoor is er onder Russen wel degelijk droefenis over de ingezette oorlog tegen Oekraïne, maar was er nauwelijks iemand te vinden die de argumenten in Poetins redevoering van 21 februari in twijfel trok. Als de *bodybags* massaal terugkomen naar Rusland kan het anders worden, maar Poetin kan terugvallen op de ervaring dat zijn populariteit als een raket omhoog schoot toen hij in 2014 de Krim van Oekraïne afpakte.

Terug naar Detroit, naar die gedenkwaardige 22 oktober 1996, toen Bill Clinton in verkiezingstijd een redevoering hield, waarin hij beloofde dat Polen, Tsjechië en Hongarije binnen drie jaar lid van de NAVO zouden zijn. Clinton gaf daarmee vaart aan een proces waardoor niet alleen ook andere landen lid van de NAVO werden, maar stimuleerde ook de oostwaartse uitbreiding van de Europese Unie.

Laten we niet vergeten dat de eerste militaire ingreep van Poetin in Oekraïne in de

jaren 2013-2014 tot stand kwam nadat de zittende president werd weggejaagd omdat die op het laatste moment was geweken voor Russische druk om geen associatieverdrag met de EU te sluiten. Voor alle duidelijkheid: dat verdrag van Oekraïne en EU kwam er toch. De vraag is of het nog lang zal bestaan.

‘Een vreedzaam, ongedeeld en democratisch continent’

Bill Clinton greep in 1996 naar allerlei nobele argumenten om haast te maken met het inlijven van Oost-Europese landen in de NAVO. Europa zou bloeien, als een ‘vreedzaam, ongedeeld en democratisch continent’ aldus Clinton. En Rusland moest dat vastgeroeste idee van de Koude Oorlog maar eens loslaten, vond de president.

Clinton: ‘Met het verminderen van rivaliteit en angst, door het versterken van vrede en samenwerking, gaat de NAVO grotere stabiliteit in Europa brengen en Rusland zal een van de landen zijn die daarvan de voordelen meekrijgt.’ Aan de voormalige KGB-agent Wladimir Poetin in Sint-Petersburg was dat perspectief van grazige weiden toen al niet besteed.

Wat Clinton er destijds niet bij vertelde, was dat hij doelbewust naar Detroit was gereisd om enkele weken voor de presidentsverkiezingen in districten waar veel Polen woonden een belofte te doen waarmee hij hen over de streep kon trekken.

Twee jaar eerder had president Clinton de tussentijdse Congresverkiezingen verloren. Bob Dole, de kandidaat van de Republikeinen, verweet Clinton een slappe houding en een afwachtende houding bij de uitbreiding van de NAVO in de richting van Moskou.

Clinton hoopte nu ‘de Poolse stem’ binnen te halen waardoor een aantal cruciale ‘swingstates’ hem toe zouden kunnen vallen; door niet alleen het Poolse NAVO-lidmaatschap te beloven, maar er ook een jaartal bij te geven. En, als gezegd, hij hield woord.

‘Een dwaze beslissing, een glibberige helling’

Een half jaar na de speech in het Fisher Theater, Clinton was inmiddels herkozen, schreef columnist Thomas Friedman in *The New York Times* dat het besluit om de NAVO uit te breiden ‘een cynische poging [was] om stemmen te trekken van Poolse,

Tsjechische en Hongaarse Amerikanen door hun moederland het NAVO-lidmaatschap te beloven. Die dwaze beslissing zet de NAVO op een glibberige helling naar wie weet waar...'

De rede in Detroit illustreert dat Poetin niet de enige leider is die andere redenen kan hebben om iets te doen dan de redenen die hij opgeeft. Hadden Oost-Europese landen dan geen lid moeten worden van de NAVO, om Russische gevoeligheden te ontzien?

Misschien niet, misschien waren er andere wegen denkbaar geweest. Zou dat Poetin hebben afgehouden van het binnenvallen van Oekraïne? Wellicht niet, want hij had immers een heel arsenaal aan al dan niet verzonnen voorwendsels om Oekraïne in zijn macht te brengen.

En nu?

Wordt Poetin daarmee de winnaar van de Oekraïne-oorlog? Waarschijnlijk wel, zeker op de korte termijn. Of hij daarmee ook slaagt in zijn grote doel – het herstel van het tsarenrijk – is een andere zaak.

Het kostte Poetin de afgelopen twintig jaar van tijd tot tijd al genoeg moeite om de macht in het eigen, kleinere Rusland van na 1991 vast te houden. Zou hem dat dan wel lukken in het grotere Rusland, dat de tsaren in eeuwen bij elkaar veroverden?

Misschien dat Poetin die constructie overleeft. Voor het overige maakt zo'n gigantische veelvolkerenstaat met minder dan de helft aan etnische Russen op den duur weinig kans, al helemaal als die het vrijwel uitsluitend van bodemschatten moet hebben. Het is tekenend dat zowel het rijk van de tsaren als dat van de bolsjewieken aan zichzelf ten onder ging.

Het lont naar het kruitvat

En het Westen dan, de Verenigde Staten, West-Europa? Een van de lessen van de geschiedenis was al, dat je een verslagen tegenstander niet nodeloos moet vernederen, omdat je die tegenstander dan de munitie verschaft voor een poging tot revanche. Die les is na de voor de Sovjet-Unie roemloze afloop van de Koude Oorlog onvoldoende ter harte genomen.

Had dan aan voormalige leden van het Warschau Pact – en zelfs voormalige

republieken van de Sovjet-Unie – het lidmaatschap of het vooruitzicht op het lidmaatschap van de NAVO en de Europese Unie onthouden moeten worden? In een aantal gevallen misschien wel. Niet omdat hen het recht op gehoopte vooruitgang en democratie ontzegd moet worden, maar wel als je daarmee het lont naar het kruitvat brengt.

Is het Westen daarmee schuldig aan de Oekraïne-oorlog en in het algemeen aan de Grote Revanche van de cynische, nationalistische machtspoliticus Wladimir Poetin en zijn clan? Natuurlijk niet. Dat is alleen de dader zelf. Dat neemt niet weg dat het Westen, al was het met de beste bedoelingen, Poetin wel een deel van zijn wraakzuchtige voorwendsels verschaft.

Wat te doen?

Kan het Westen nu dan helemaal niets, behalve sancties waar Poetin c.s. niet erg van onder de indruk zijn, tenzij ze van zodanig gewicht zijn dat de schade voor West-Europa minstens zo groot is? Daar komt het waarschijnlijk op neer.

Het Rusland van Poetin, ook het grote Rusland dat hij terug wil, is van buitenaf minder maakbaar dan het in de tijden van de westerse hoogmoed na de Koude Oorlog leek. Behalve aanhoudende druk is nu vooral ook geduld, tact en kennis van land en volk nodig voor wie het goed voor heeft met de Oekraïners. Of met de Wit-Russen. Of met de Russen.

Wynia's Week levert iedere woensdag en zaterdag onafhankelijke, ongebonden journalistiek. Steunt u deze broodnodige, nuchtere berichtgeving? Graag! Donaties voor Wynia's Week kunnen worden overgemaakt op de **bankrekening van Wynia's Week NL94 INGB 0006 3945 08**. U kunt ook op andere manieren doneren. Kijk [HIER](#). Hartelijk dank!